

Ткаченко К.Г.

аспірант

Української інженерно-педагогічної академії

**ВИВЧЕННЯ ТРУДНОЩІВ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

У статті викладено результати пілотажного дослідження щодо визначення труднощів, які виникають у майбутніх учителів початкових класів під час проходження різних видів педагогічної практики з метою їх усунення та удосконалення системи практичної підготовки.

Ключові слова: педагогічна практика, пілотажне дослідження, анкетування студентів, труднощі педагогічної практики, учитель початкових класів.

В статье изложены результаты пилотажного исследования, которые касаются определения трудностей, возникающих у будущих учителей начальных классов при прохождении различных видов педагогической практики с целью их устранения и совершенствования системы практической подготовки.

Ключевые слова: педагогическая практика, пилотажное исследование, анкетирование студентов, трудности педагогической практики, учитель начальных классов.

The article presents the results of pilot study to identify the difficulties that arise in the future elementary school teachers during their various kinds of pedagogical practices to address them and improve the system of practical training.

Keywords: teaching practice, pilot study, questioning students, difficulty teaching practice, teacher of primary school.

Актуальність статті. Сучасні умови розвитку української державності вимагають оновлення змісту навчально-виховної роботи початкової школи, який значною мірою залежить від рівня професійно-педагогічної підготовки вчителя. Невід'ємним важливим складником змісту педагогічної освіти виступає педагогічна практика. Разом з тим вона є самостійним, визначальним напрямом підготовки вчителя, у тому числі початкових класів.

Педагогічна практика сприяє практичному засвоєнню знань і умінь, психолого-педагогічних основ, необхідних для ефективної майбутньої професійної діяльності, розвитку інтелектуально-емоційного потенціалу. У період практики у студентів формується досвід професійної діяльності. Від ступеня успішності проходження практичної підготовки студента залежить його професійне становлення. Однак система організації педагогічної практики не є ідеальною. За нинішніх умов приєднання вищої освіти України до Болонського процесу, як студентами, так викладачами та керівниками практики у педагогічних вищих навчальних закладах неодноразово виявлялися певні недоліки в її організації.

Постановка проблеми. Аналіз наукових наробок та нормативних документів з означеної проблеми дозволяє констатувати, що дослідники підкреслюють важливість педагогічної практики. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки практична підготовка розглядається науковцями та педагогами через призму компетентнісного підходу і є способом формування методичної компетентності. Багато науковців та вчених різних фахів (І. Бондарук, Н. Грицай, Т. Кожевникова, Р. Шахмарова, О. Коник, Т. Крюкова, Л. Манчуленко, У. Новацка, В. Санданова, Л. Тархан, Е. Шаріпова тощо) у своїх дослідженнях проводили ґрунтовний аналіз різних видів практичної підготовки, при цьому виявляючи недоліки практики у різних галузях навчання майбутніх учителів. Проте щодо визначення та систематизації недоліків

організації педагогічної практики майбутніх учителів початкових класів з метою їх усунення та удосконалення системи практики не було проведено достатньої кількості спеціальних педагогічних досліджень.

Формулювання цілей статті. На основі проведеного пілотажного дослідження визначити та систематизувати труднощі, що виникають під час організації педагогічної практики майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Як педагогічна категорія, практика розглядається у словнику С. Гончаренка як обов'язкова складова навчального процесу педагогічних інститутів, академій, університетів, училищ, інститутів удосконалення вчителів, інститутів післядипломної педагогічної освіти, яка передбачає професійну підготовку педагогічних кадрів і підвищення їхньої кваліфікації. Учений розглядає педагогічну практику студентів як спосіб вивчення реального навчально-виховного процесу на основі безпосередньої участі в ньому практикантів [2, с. 252].

За визначенням О. Абдулліної педагогічна практика є сполучною ланкою між теоретичним навчанням студента і його майбутньою самостійною діяльністю у школі; ефективним засобом актуалізації теоретичних знань, формування у студентів педагогічних умінь і навичок, розвитку педагогічного мислення, творчих здібностей, професійно-педагогічних якостей [1, с. 14].

На думку М. Козія, педагогічна практика – це особливий вид діяльності, ефективний компонент професійної, інтелектуальної і життєвої підготовки майбутнього вчителя, вихователя [3, с. 5].

З метою виявлено недоліки організації педагогічної практики майбутніх учителів початкових класів було проведено пілотажне дослідження студентів, які навчаються за спеціальністю «Вчитель початкових класів» освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» Харківського коледжу, Красноградського коледжу, Балаклійської філії Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія». У дослідження були залучені студенти 2-4 курсів.

Пілотажне дослідження – це пробно-пошуковий тип дослідження, яке проводиться до основного і є його спрощеною формою [4, с. 149].

У ході дослідження було проаналізовано нормативні (наскрізні та робочі програми педагогічної практики), методичні документи (методичні вказівки з різних видів педпрактики), а також документацію, яку розробляють та захищають студенти (звіт, щоденник з практики, звітні матеріали). У результаті нами було складено анкети для спеціальності 5.01010201 Початкова освіта. У кожній анкеті було запропоновано вибрати ті труднощі, з якими студенти зіткнулися під час проходження таких видів практики, як позакласна виховна робота, пробні уроки в школі, переддипломна практика. Ці види практики були обрані не випадково, тому що ми вважаємо їх профілюючими для даної спеціальності.

На рис. 1 представлено результати анкетування студентів другого курсу, які пройшли практику з позакласної виховної роботи. Як видно, 40% студентів відповіли, що даний вид практики для них не виявив жодних труднощів. Хоча 36% студентів зіткнулися з труднощами при аналізі та самоаналізі виховних заходів, та 30% – при розробці плану-конспекту виховного заходу. Це свідчить про недостатню суму знань з методики виховної роботи, низький рівень рефлексії та недостатню увагу викладачів-методистів практики до підготовки студентів по заняття, відсутність повноцінного методичного аналізу, який часто проводять формально. Також приблизно однаково студенти відмітили труднощі, що виникають із формулюванням мети виховного заходу (11%), організацією та проведенням (10%), веденням щоденника з практики (15%), проведенням аналізу існуючого плану виховної роботи та складанням власного (13%), складанням звіту з практики (9%). Однаковий та низький відсоток труднощів, пов'язаних із спілкуванням студентів з учнями та вчителем класу (по 5%), на нашу думку, вказує на розвинуті комунікативні навички студентів, знаходження допомоги від учителя. Майже зовсім не виникали труднощі із пошуком інформації для виховного заходу (1,5%), що вказує на широкі інформаційні можливості студентів.

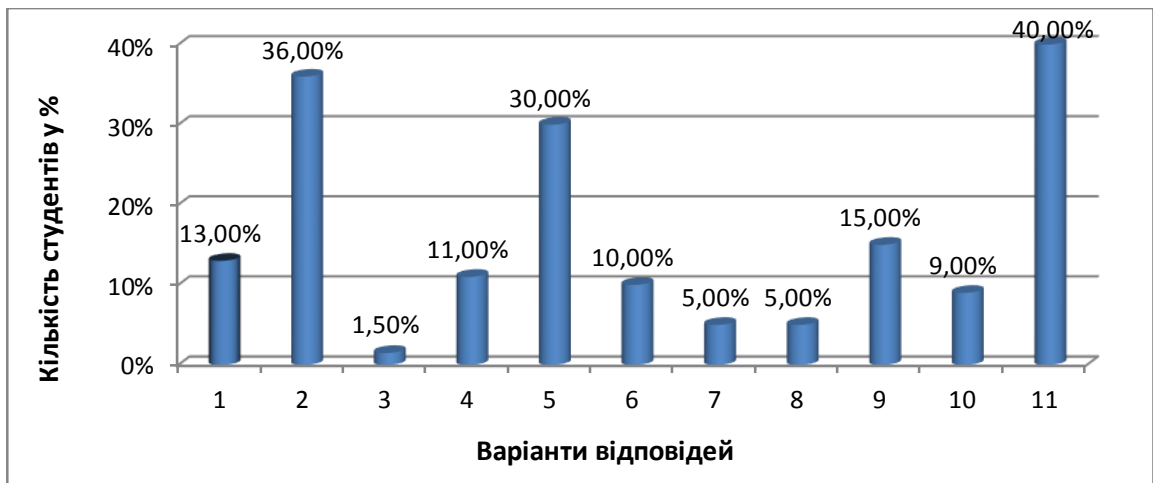

Рис. 1 Результати анкетування студентів стосовно змісту труднощів, що виникали в них у процесі проходження педагогічної практики з виховної роботи

У таблиці 1 представлені варіанти відповідей анкети стосовно змісту труднощів, що виникали у студентів в процесі проходження педагогічної практики з виховної роботи.

Таблиця 1

Варіанти відповідей анкети стосовно змісту труднощів, що виникали у студентів в процесі проходження педагогічної практики з виховної роботи

№ варіанту відповіді	Зміст варіанту відповіді
1	Проводити аналіз існуючого плану виховної роботи класу та скласти власний
2	Проводити аналіз та самоаналіз виховних заходів, що проводились мною та іншими студентами-практикантами
3	Шукати інформацію для виховного заходу
4	Сформулювати мету виховного заходу
5	Розроблять план-конспект виховного заходу
6	Організовувати та проводити розроблених виховних заходів
7	Знайти спільну мову з учнями класу
8	Спілкуватися з учителем класу
9	Вести щоденник з практики
10	Скласти звіт з практики
11	Стосовно проходження практики мені все було зрозумілим

Друга анкета стосувалась труднощів, що виникали в процесі проходження педагогічної практики «Пробні уроки в школі» і була запропонована студентам четвертого курсу, після проходження даного виду практики.

У таблиці 2 представлені варіанти відповідей анкети стосовно змісту труднощів, що виникали у студентів в процесі проходження педагогічної практики «Пробні уроки в школі».

На рис. 2 представлено результати анкетування. Так, 46% респондентів було зрозумілим проходження практики. 41% студентів було складно розробляти різнорівневі завдання відповідно до нерівних пізнавальних можливостей учнів класу, а 34% набрали труднощі, що виникали з аналізом та самоаналізом уроку. Як ми бачимо, цей відсоток трохи нижче, ніж у попередній анкеті, але все одно залишається високим. Досить високий відсоток (31%) пов'язаний з дотримуватися регламенту уроку, бо студентам часто не вистачає часу на всі заплановані завдання, у результаті чого заключний етап уроку проводиться прискорено вже на перерві або і зовсім не проводиться. По 20 % отримали труднощі, пов'язані з мотивуванням учнів, розробкою плану-конспекту уроку, умінням тримати у полі зору всіх учнів. Та 15% отримали труднощі, пов'язані зі страхом перед учнями через слабкі знання з теми уроку. Всі вищезазначені труднощі, на нашу думку, виникають через недостатній рівень методичних знань з методик дисциплін, які викладаються у початковій школі та недостатнім рівнем консультування студентів до уроків.

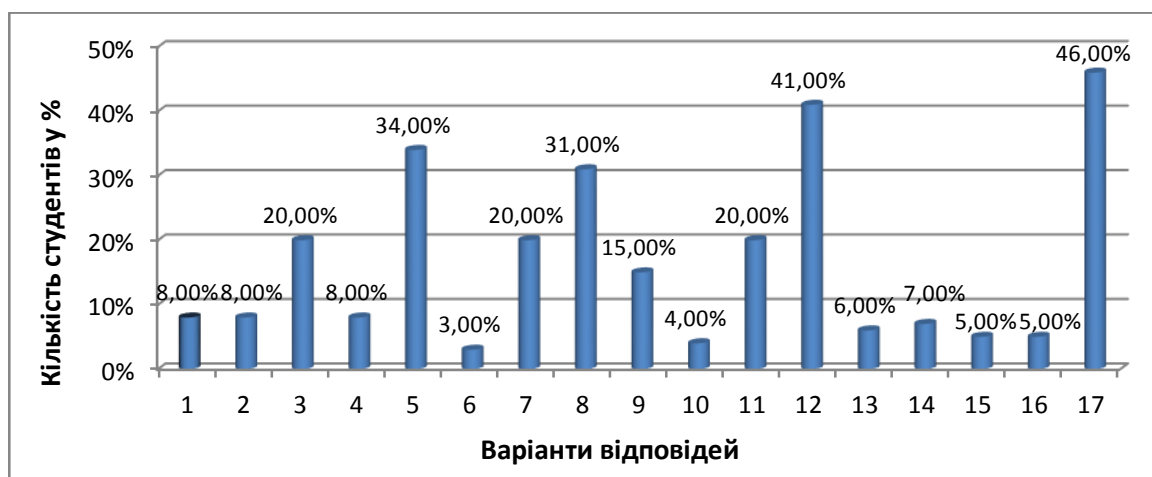

Рис. 2 Результати анкетування студентів стосовно змісту труднощів, що виникали в них у процесі проходження педагогічної практики «Пробні уроки в школі»

Останні труднощі отримали майже однаковий відсоток. Так, сформулювати мету уроку, проводити такі етапи уроку, як організація класу, актуалізація знань, тримати доброзичливу та спокійну атмосферу на уроці – 8%, знайти спільну мову з учнями класу – 6%, спілкуватися з учителем класу – 7%, вести щоденник з практики, скласти звіт з практики – 5%, проводити урок через страх перед учнями, що не відчуває себе вчителем – 4%, пошук додаткової та цікавої інформації до уроку – 3%.

Таблиця 2

Варіанти відповідей анкети стосовно змісту труднощів, що виникали у студентів в процесі проходження педагогічної практики «Пробні уроки в школі»

№ варіанту відповіді	Зміст варіанту відповіді
1	Сформулювати мету уроку (указати якого саме)
2	Проводити такі етапи уроку, як організація класу, актуалізація знань
3	Вмотивовувати учнів класу до вивчення нової теми або повторення набутих знань
4	Тримати доброзичливу та спокійну атмосферу на уроці
5	Проводити аналіз та самоаналіз уроку, що проводились мною та іншими студентами-практикантами
6	Шукати додаткову та цікаву інформацію, дидактичний матеріал до уроку
7	Розроблять план-конспект уроку
8	Дотримуватися регламенту уроку
9	Проводити урок через страх перед учнями через слабкі знання з теми уроку
10	Проводити урок через страх перед учнями, бо не відчуваю себе вчителем
11	Тримати у полі зору всіх учнів
12	Розробляти різнорівневі завдання відповідно до нерівних пізнавальних можливостей учнів класу
13	Знайти спільну мову з учнями класу

14	Спілкуватися з учителем класу
15	Вести щоденник з практики
16	Скласти звіт з практики
17	Стосовно проходження практики мені все було зрозумілим

З'ясуванню труднощів в процесі проходження переддипломної практики була присвячена остання анкета. Найскладніше студентам у процесі даного виду практики, як виявило анкетування, готувати кожен день по кілька планів-конспектів уроків, додаткового та наочного матеріалу (59%). Зовсім не виникало складнощів у 39% студентів. Не готові були студенти і до виконання великої кількості функцій, що покладаються на вчителя початкових класів (35%). Так само значний відсоток набрали труднощі, пов'язані з розробкою різнорівневих завдань (33%). Всі інші варіанти відповідей набрали відносно невеликі відсотки і представлені на рис. 3.

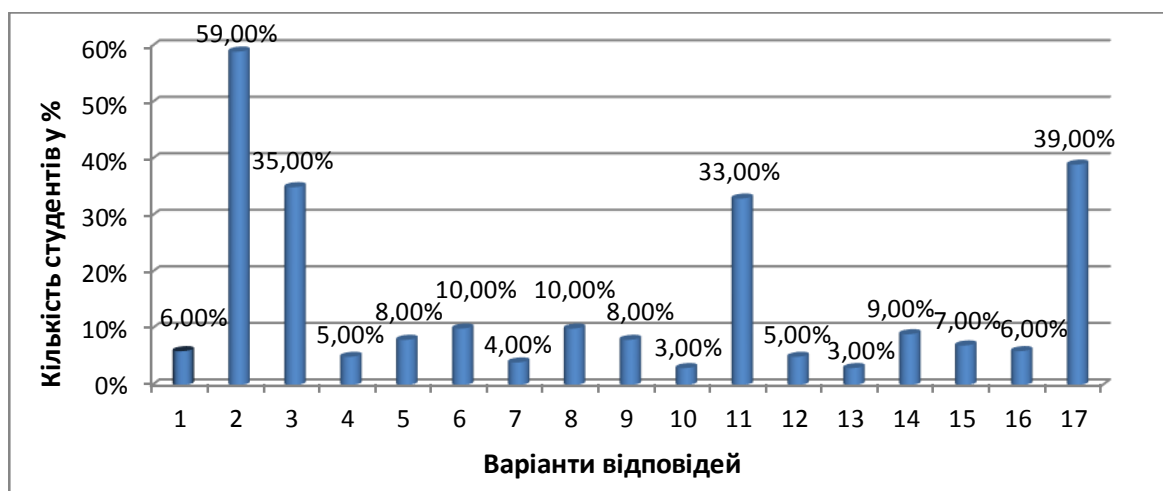

Рис. 3 Результати анкетування студентів стосовно змісту труднощів, що виникали в них у процесі проходження переддипломної практики

У таблиці 3 представлені варіанти відповідей на анкету стосовно змісту труднощів, що виникали у студентів в процесі проходження переддипломної практики.

Таблиця 3

Варіанти відповідей анкети стосовно змісту труднощів, що виникали у студентів в процесі проходження переддипломної практики

№ варіанту відповіді	Зміст варіанту відповіді
1	Проводити аналіз нормативних та навчально-методичних документів з різних навчальних дисциплін, що розробляються у початковій школі
2	Готувати кожен день по кілька планів-конспектів уроків, додаткового та наочного матеріалу
3	Виконувати велику кількість функцій, що покладаються на вчителя початкових класів
4	Організовувати дозвілля дітей на перерві
5	Перевіряти зошити та щоденними учнів класу
6	Вести велику кількість документації вчителя початкових класів
7	Використовувати технічні та новітні засоби навчання
8	Тримати доброзичливу та спокійну атмосфера на уроці, зацікавлювати учнів
9	Проводити урок через страх перед учнями через слабкі знання з теми уроку
10	Проводити урок через страх перед учнями, бо не відчуваю себе вчителем
11	Розробляти різнорівневі завдання відповідно до нерівних пізнавальних можливостей учнів класу
12	Знайти спільну мову з учнями класу
13	Спілкуватися з учителем класу
14	Вести звітну документацію з практики
15	Складати психолого-педагогічну характеристику класу
16	Складати психолого-педагогічну характеристику окремого учня
17	Стосовно проходження практики мені все було зрозумілим

Отже, за результатами анкетування можна виділити недоліки організації та проведення педагогічної практики майбутніх учителів початкових класів, які ми згрупували таким чином:

- організаційні: обмеження в навчальний планах часу, відведеного на проходження практики; небажання шкільного керівництва та вчителів приймати на практику студентів молодших курсів, які потребують їх значної уваги;

- пов'язані з профорієнтаційною роботою, зокрема: формування професійного інтересу, недостатній рівень загальної професійної мотивації,

зокрема до методико-практичної діяльності; слабка спрямованість на досягнення успіху й уникнення невдач;

- психологічні: невпевненість у своїх знаннях, страх перед аудиторією, ситуацією неприйняття себе як авторитета для учнів;

- процесуально-методичні: невміння швидко орієнтуватися у тій чи іншій галузі знань, ситуацій, знаходити засоби і способи подолання цих недоліків; труднощі у реалізації проєктивних форм взаємодії педагога і школяра; невміння встановлювати та враховувати причино-наслідкові зв'язки між явищами і процесами в освіті; відсутність чіткого розуміння наукових, методологічних і методичних основ оцінювання ефективності педагогічної діяльності та ефективності навчально-виховного процесу; відсутність науково-педагогічного обґрунтування проведення методичного аналізу позакласних заходів і уроків на основі розроблених схем і алгоритмів, невміння студентів проводити самоаналіз і здійснювати самооцінку; недостатня увага до створення умов для формування індивідуального методичного стилю майбутніх педагогів;

- управлінські: неготовність свідомо і цілеспрямовано приймати конкретні управлінські рішення у відповідній педагогічній ситуації; невміння адекватно визначати стиль управління у конкретному класі, з урахуванням особливостей учня тощо;

- дидактичні: необ'єктивність у визначенні освітніх і виховних завдань уроку та їх творчому поєднанні із загальною метою формування особистості учня; відсутність творчої складової у підготовці конспектів позакласних заходів і уроків; зосередженість уваги більше на організаційному аспекті, ніж на змісті і суто методичних аспектах педагогічної практики.

Висновки, зроблені в результаті дослідження. Таким чином, пілотажне дослідження дало змогу визначити основні недоліки організації педагогічної практики майбутніх учителів початкових класів з метою їх усунення. Результати даного дослідження дали змогу систематизувати виявлені недоліки на такі групи: організаційні, пов'язані з профорієнтаційною роботою, психологічні, процесуально-методичні, управлінські, дидактичні. Подальші

пошуки дослідження направлені на визначення шляхів удосконалення та усунення недоліків педагогічної практики майбутніх учителів початкових класів.

Література:

1. Абдуллина О. А. Проблемы организации педагогической практики / О. А. Абдуллина // Педагогическая практика в системе подготовки будущих учителей : сб. науч. трудов. – М. : МГПИ, 1978. – С. 18–27.

2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – С. 252.

3. Козій М. К. Психолого-педагогічні умови удосконалення педагогічної практики: методичний посібник / М. К. Козій. – К. : Вид-во Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, 2001. – С. 5.

4. Романчиков В.І. Основи наукових досліджень: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. – С. 149.